

weggevallen. (273) Waarom er plooiën op deze oppervlakken zijn en coëxisterende fasen ontstaan als een vlak over het oppervlak gerold wordt, is niet uitgelegd.

Er is een probleem met hoofdstuk 19, over het gedrag van capillaire stijghoogte en oppervlaktespanning bij een kritisch punt. Van der Waals had afgeleid dat de stijghoogte lineair naar nul gaat (exponent 1) en het dichtheidsverschil tussen gas en vloeistof met exponent 0.5. Het product, de oppervlaktespanning, gaat dus met exponent 1.5. Op pagina 289 staat echter abusievelijk dat de *stijghoogte* met exponent 1.5 moet gaan volgens Van der Waals. Verder wordt nauwelijks aandacht besteed aan het dichtheidsverschil, dat echter de kern van de zaak vormt. Young (290) mat namelijk dit dichtheidsverschil, en Verschaffelt vond hiervoor een exponent van 0.343 in plaats van 0.5. En zo is het verhaal over Verschaffelts vroegtijdige ontdekking van niet-klassiek kritisch gedrag helaas ontspoord.

Aanvankelijk was ik teleurgesteld dat voor de Nederlandse taal is gekozen, hetgeen de omvang van het lezerspubliek ernstig beperkt. Voorzover mij bekend zijn plannen voor een Engelse vertaling reeds ver gevorderd, dus dit bezwaar zal gelukkig binnenkort uit de weg geruimd zijn.

Samenvattend: Van Delft heeft een topprestatie van uitputtend archiefonderzoek geleverd en op boeiende wijze aan de man (en vrouw) gebracht. Het karakter, het werk, en de invloed van Kamerlingh Onnes komen prachtig uit de verf. Vaderlandse en wereldgeschiedenis van cryogeen onderzoek worden onderhoudend en uitputtend beschreven. Dit zeldzaam voorbeeld van vakwerk op zowel wetenschappelijk-historisch als journalistiek gebied is van harte aanbevolen, ook aan niet wetenschappelijk geschoolde lezers, inclusief scholieren.

Johanna Levelt Sengers

A. Eggens, *Van daad tot vonnis. Door Drenten gepleegde criminaliteit voor en tijdens de Eerste Wereldoorlog* (Dissertatie Groningen 2005, Drentse historische reeks XIII; Assen: Van Gorcum, [Assen]: Stichting het Drentse boek, 2005, xi + 282 blz., € 34,95, ISBN 90 232 4146 0).

Alleen al vanwege de behandelde periode is dit een welkom boek. De bestudering van de criminaliteit in het verleden heeft zich in Nederland geconcentreerd op de vroegmoderne tijd en de negentiende eeuw. Ook internationaal komt de twintigste eeuw er bekaaid vanaf. Na de Tweede Wereldoorlog kwam de moderne criminologie tot volle wasdom en het hiaat in onze kennis van de misdaad betreft dus met name de eerste helft van de twintigste eeuw. Eggens bestudeerde de vervolgte criminaliteit in dertien gemeenten in Zuid-Oost Drenthe in twee steekjaren (1900 en 1906) en de aaneengesloten periode 1911-1918. Het primaire oogmerk was, zoals de titel aangeeft, een bepaling van de invloed van de Eerste Wereldoorlog op het misdaadpatroon. De gevolgde methode — een vergelijking van vergrijpen gepleegd iets verder voor de Eerste Wereldoorlog, direct daarvoor en tijdens de oorlog — is adequaat voor dat doel. Terecht ook deelt Eggens

zaken aan een specifiek jaar toe op grond van de datum van het delict, niet van het vonnis; hij bestudeerde de strafdossiers bij de arrondissementsrechtbank tot 1 januari 1920.

Het boek is goed gestructureerd. Na de inleiding, met een prima overzicht van misdaadtheorieën, volgen een geografische beschrijving van het onderzoeksgebied, een sociaal-economische geschiedenis van Drenthe in de eerste twee decennia van de twintigste eeuw en een hoofdstuk over de rechtspraak met een kwantitatief beeld van de vervolgte criminaliteit. Daarna volgen hoofdstukken over de afzonderlijke delictcategorieën, een over het daderprofiel en de slotconclusie. Bij de indeling in delictgroepen kunnen enige vraagtekens worden gezet, maar daarbij dient aangetekend te worden dat er in de literatuur geen overeenstemming over een vaste indeling bestaat, zeker niet door de hele geschiedenis heen. Eggens onderscheidt vier groepen: gewelds-, gezags-, vermogens- en een aparte categorie van 'oorlogscrisiscriminaliteit.' Er is dus geen aparte groep zedendelicten; die vallen allen onder 'seksuele agressie' in de eerste groep. Het apart nemen van de oorlogsgerelateerde delicten is goed te verdedigen vanuit de primaire doelstelling van de auteur. Deze categorie bestaat echter voor een groot deel uit smokkelen naar Duitsland, terwijl de smokkel uit Duitsland vóór de Eerste Wereldoorlog onder de belastingovertredingen in de groep gezagscriminaliteit valt. Gelukkig verzekert Eggens ons dat de fiscale overtredingen vóór 1914 voor het overgrote deel ontduiking van de hondenbelasting betroffen. Ook agressie tegen ambtenaren in functie valt onder de gezagscriminaliteit, al erkent de auteur dat hij die agressie net zo goed bij de overige geweldsdelicten had kunnen plaatsen.

Dat de Eerste Wereldoorlog de criminaliteit deed stijgen is in Nederland altijd voor waar aangenomen. In zijn oratie uit 1922, als eerste hoogleraar in de criminologie, merkte Bongers al op dat de oorlog voor maatschappelijke ontwrichting had gezorgd. De landelijke statistieken wijzen ook in die richting. Eggens' grafiek van de aantallen veroordelingen per 10.000 inwoners in de vier Noordelijke provincies en in Nederland als geheel (61) vertoont een duidelijke piek in de jaren 1916-1919 — een vertraagd effect in elk geval. Maar telt Eggens wel volgens de juiste methode? In zijn pioniersstudie uit 1974 over de criminaliteit in achttiende-eeuws Engeland sloot John Beattie zich aan bij de gangbare criminologische mening: elke schifting in de loop van het *criminal justice process* maakt de cijfers slechter. Derhalve leveren aantallen misdrijven bekend bij de politie de beste cijfers op en zijn aantallen vervolgte zaken minder waard, maar weer meer dan alleen de veroordelingen. Op hetzelfde moment dat Beattie schreef, ontwikkelden criminologen het middel van de slachtofferenquête om het *dark number* op te helderen, maar de oude wijsheid geldt onverkort voor de studie van misdaad in het verleden. Zelfs politiecijfers ontbreken meestal, zoals ook voor Drenthe in de onderzochte periode. Tot dusver geen bezwaar, maar Nederland kent en kende een extra schifting in de rechtsgang, het sepot. Eggens heeft de aantallen geseponeerde zaken beschikbaar maar telt ze voor zijn conclusies niet mee. Wel onthult hij dat er tijdens de oorlog veel minder werd geseponneerd dan ervoor en geeft hij een grafiek van de absolute aantallen te Assen binnengekomen zaken (dus vóór de beslissing over sepot) en de behandelde zaken. (77) Daaruit blijkt dat 1912 het werkelijke piekjaar was. Op grond van die grafiek telde ik de absolute aantallen binnengekomen zaken in de periodes 1910-1913 en 1915-1918: respectievelijk ca. 5400 en ca. 4900. De totale criminaliteit daalde dus tijdens de oorlog! Het percentage vrijspraken

steeg ook niet in de oorlogsjaren, hetgeen de mogelijke stelling dat de vermindering van sepot tot vermeerdering van dubieuze zaken leidde ondermijnt.

Nog belangrijker echter — en hier zitten Eggens en ik weer op één lijn — is dat de Eerste Wereldoorlog voor een aanzienlijk deel zijn eigen criminaliteit produceerde. Het percentage oorlogscrisisdelicten steeg van 37,6 in 1915 naar 68 in 1916 en stond rond de 60 in de twee volgende jaren. Oorlogscriminaliteit betrof vooral smokkelen naar Duitsland en overtreding van de distributiewetten. Gedurende de oorlog verbood de overheid de uitvoer van steeds meer goederen, uit vrees voor maatregelen van de Entente. Door de blokkade van Duitsland en de concentratie van de Duitse economie op de behoeften van het leger heerste daar een schaarste aan consumptiegoederen. De gevolgen waren grote prijsverschillen aan beide kanten van de grens en een lucrativiteit van de smokkel uit Nederland. Noodzakelijkerwijs betekent het enorme aandeel van de oorlogscrisisdelicten dat de percentages van de overige drie groepen daalden, en bij de gewelds- en gezagsdelicten — met of zonder sepot meegeteld — ook de absolute aantallen. Terecht veronderstelt Eggens dat het vervolgingsbeleid hier de belangrijkste verklarende factor vormt. Niet de reële criminaliteit daalde maar de aandacht van de opsporende en justitiële instanties verschoof. Onder de vermogensdelicten in het onderzochte deel van Drenthe lag het absolute aantal tijdens de oorlog iets hoger dan ervoor, maar alleen vanwege een grote piek in 1918. We zien hier overigens een parallel met België: in een nog ongepubliceerde studie stelden Rousseaux en anderen vast dat het machtsvacuüm in 1918-1919 een herleving van klassiek banditisme bracht.

Ook de hoofdstukken over bijvoorbeeld de geweldsmisdrijven en het daderprofiel bevatten veel helder gebrachte en goed verwerkte informatie. Tevens worden de straffen uitvoerig geanalyseerd. Dit proefschrift vormt een verrijking van de historiografie over de misdaad in Nederland.

P. C. Spierenburg

R. Schuurmsma, *Vergeefs onzijdig. Nederlands neutraliteit 1919-1940* (Utrecht: Matrijs, 2005, 224 blz., ISBN 90 5345 271 0).

In 2000 publiceerde Rolf Schuurmsma het omvangrijke werk *Jaren van opgang. Nederland 1900-1930*, een ambitieuze poging om de binnenlandse en buitenlandse politiek, de cultuur en de economie van het Nederland van de eerste drie decennia van de twintigste eeuw te beschrijven en analyseren. Verwacht mocht worden dat Schuurmsma zich na de voltooiing van dat boek zou hebben gewaagd aan een vervolg, getiteld *Jaren van crisis. Nederland 1930-1940*. Dat is echter (nog?) niet het geval. In het onderhavige werk beperkt de auteur zich tot het behandelen van de Nederlandse buitenlandse politiek van de jaren dertig, zij het dat hij een brede definitie van dat begrip hanteert. Zo komen ook de handelspolitiek, het defensiebeleid en de invloed van binnenlandspolitieke ontwikkelingen op het buitenlands beleid aan de orde.

steeg ook niet in de oorlogsjaren, hetgeen de mogelijke stelling dat de vermindering van sepot tot vermeerdering van dubieuze zaken leidde ondermijnt.

Nog belangrijker echter — en hier zitten Eggens en ik weer op één lijn — is dat de Eerste Wereldoorlog voor een aanzienlijk deel zijn eigen criminaliteit produceerde. Het percentage oorlogscrisisdelicten steeg van 37,6 in 1915 naar 68 in 1916 en stond rond de 60 in de twee volgende jaren. Oorlogscriminaliteit betrof vooral smokkelen naar Duitsland en overtreding van de distributiewetten. Gedurende de oorlog verbood de overheid de uitvoer van steeds meer goederen, uit vrees voor maatregelen van de Entente. Door de blokkade van Duitsland en de concentratie van de Duitse economie op de behoeften van het leger heerste daar een schaarste aan consumptiegoederen. De gevolgen waren grote prijsverschillen aan beide kanten van de grens en een lucrativiteit van de smokkel uit Nederland. Noodzakelijkerwijs betekent het enorme aandeel van de oorlogscrisisdelicten dat de percentages van de overige drie groepen daalden, en bij de gewelds- en gezagsdelicten — met of zonder sepot meegeteld — ook de absolute aantallen. Terecht veronderstelt Eggens dat het vervolgingsbeleid hier de belangrijkste verklarende factor vormt. Niet de reële criminaliteit daalde maar de aandacht van de opsporende en justitiële instanties verschoof. Onder de vermogensdelicten in het onderzochte deel van Drenthe lag het absolute aantal tijdens de oorlog iets hoger dan ervoor, maar alleen vanwege een grote piek in 1918. We zien hier overigens een parallel met België: in een nog ongepubliceerde studie stelden Rousseaux en anderen vast dat het machtsvacuüm in 1918-1919 een herleving van klassiek banditisme bracht.

Ook de hoofdstukken over bijvoorbeeld de geweldsmisdrijven en het daderprofiel bevatten veel helder gebrachte en goed verwerkte informatie. Tevens worden de straffen uitvoerig geanalyseerd. Dit proefschrift vormt een verrijking van de historiografie over de misdaad in Nederland.

P. C. Spierenburg

R. Schuurmsma, *Vergeefs onzijdig. Nederlands neutraliteit 1919-1940* (Utrecht: Matrijs, 2005, 224 blz., ISBN 90 5345 271 0).

In 2000 publiceerde Rolf Schuurmsma het omvangrijke werk *Jaren van opgang. Nederland 1900-1930*, een ambitieuze poging om de binnenlandse en buitenlandse politiek, de cultuur en de economie van het Nederland van de eerste drie decennia van de twintigste eeuw te beschrijven en analyseren. Verwacht mocht worden dat Schuurmsma zich na de voltooiing van dat boek zou hebben gewaagd aan een vervolg, getiteld *Jaren van crisis. Nederland 1930-1940*. Dat is echter (nog?) niet het geval. In het onderhavige werk beperkt de auteur zich tot het behandelen van de Nederlandse buitenlandse politiek van de jaren dertig, zij het dat hij een brede definitie van dat begrip hanteert. Zo komen ook de handelspolitiek, het defensiebeleid en de invloed van binnenlandspolitieke ontwikkelingen op het buitenlands beleid aan de orde.